
Socijaldemokracija u Hrvatskoj: ideološka samoidentifikacija i biračke preferencije

VIŠESLAV RAOS

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

PERO MALDINI

Sveučilište u Dubrovniku

Sažetak

U kontekstu opće krize i opadanja političke potpore socijaldemokraciji članak se usredotočuje na socijaldemokraciju u Hrvatskoj i na razinu izborne potražnje. Nastojeći pridonijeti razumijevanju stanja socijaldemokracije u Hrvatskoj, analizira se odnos ideološkog samoidentificiranja birača i njihovih stranačkih preferencija na primjeru socijaldemokracije i glasovanja za SDP. Na temelju podataka dobivenih terenskim anketnim istraživanjima u razdoblju od 1999. do 2020. godine nastoje se identificirati faktori koji utječu na to da socijaldemokratski birači glasuju, odnosno ne glasuju za stranku koja tu političku ideologiju predstavlja – SDP. U radu se testira generalizirani linearni mješoviti model u kojemu se godine anketiranja tretiraju kao slučajni efekti. Kao značajni faktori koji objašnjavaju zašto neki socijaldemokrati glasuju za SDP, a neki ne pokazuju se samoidentifikacija na ljestvici lijevo-desno te stav o pobačaju, pri čemu su SDP-ovi birači koji se nalaze na ljevijim pozicijama skloniji podržavati slobodno odlučivanje žene o prekidu trudnoće od drugih socijaldemokratskih birača. Slučajni efekt godine anketiranja pokazuje nisku varijabilnost, no pojačavajući utjecaj na fiksni efekt vidljiv je za 2003. i 2012. godinu kada dolazi do razilaženja, odnosno okupljanja socijaldemokratskih birača oko SDP-a. Model upućuje na važnost ideološke samoidentifikacije za biračku orijentaciju čak i među biračima istoga ideološkog predznaka.

Cljučne riječi: socijaldemokracija, biračko ponašanje, politička ideologija, ljestvica lijevo-desno, Hrvatska

1. Uvodni kontekst

Socioekonomska nejednakost oduvijek je bila izazov i pokretač socijaldemokracije. Međutim, tijekom protekla tri desetljeća unatoč porastu socioekonomske nejednakosti – sada u globalnim razmjerima kao posljedica neoliberalnog koncepta deregul-

liranog gospodarstva i globalnog slobodnog tržišta – socijalna demokracija rapidno slabi. Taj paradoks je sveprisutan i očituje se u nemoći socijaldemokrata da politički artikuliraju i programski strukturiraju svoje politike koje bi umanjile socioekonomsku nejednakost i uspostavile mehanizme ublažavanja posljedica rascjepa između rada i kapitala i društvene nejednakosti koju proizvode.

Socijaldemokratske stranke u gotovo svim europskim zemljama bilježe sve manju potporu birača. Trend je uočljiv ne samo u starim zapadnoeuropskim demokracijama već još i više u novim, postkomunističkim. Opadanje političke potpore socijaldemokraciji prisutno je još od kraja osamdesetih, ali je posebno izraženo tijekom zadnjeg desetljeća, nakon velike ekonomske krize uzrokovane deregulacijom i propašću financijskih tržišta 2008. (usp. Delwit, 2021; Rennwald i Pontusson, 2021; Rennwald, 2020). Socijalne posljedice krize, prije svega osiromašenje najbrojnije skupine radno ovisnih, otvorile su prostor oživljavanju socijaldemokracije, ne samo kroz izazov saniranja posljedica krize već i kroz priliku za jačanje državnih institucija u prevladavanju socioekonomskih i tržišnih neuravnoteženosti neoliberalnog modela¹ i primjenu politika koje bi vodile većem stupnju socioekonomske jednakosti i socijalne pravde. Međutim, takvi programi potpuno su izostali. Socijaldemokrati su se umnogome priklonili nepopularnim politikama štednje (Hayes,

¹ Premda se temelji na postulatima klasičnog liberalizma – politički (sloboda i individualizam, zaštita pojedinca, građanskih prava i vlasništva, politička jednakost i demokracija) i ekonomski (*laissez faire*, tj. neupletanje države u gospodarske i tržišne tijekove i njezino svodenje na normativno-institucionalni okvir koji osigurava poredak) – neoliberalizam obilježavaju određene razlike. Prije svega, neoliberalni koncept zagovara snažnu državu, ne samo za zaštitu slobode i vladavine prava već s funkcijom provedbe i osiguranja načela tržišta i konkurencije u gotovo svim društvenim sferama, držeći da ograničavanje kompetitivnosti i slobodnog tržišnog djelovanja znači neslobodu i vodi totalitarizmu (Hayek, 2001, str. 113-123; 1978, str. 133-161). Stoga on snažno brani političke i ekonomske slobode pojedinca te ograničava državu da u njih zadire, dok organizaciju gospodarstva prepušta tržištu i privatnom poduzetništvu kao bitno racionalnijim alokatorima društvenih resursa od onih kolektivnih poput države, držeći ekonomsku slobodu preduvjetom one političke. Dok u političkoj sferi jednakost (političku i pravnu) drži svojim temeljem, u ekonomskoj sferi neoliberalni koncept ne zagovara jednakost, već socioekonomski status svakog pojedinca prepušta djelovanju tržišnih odnosa i osobnoj odgovornosti (Friedman, 1992, str. 19-46). Neoliberalizam tako promiče deregulaciju korporativnog sektora, slobodno tržište i ukidanje barijera, privatizaciju javnih poduzeća i funkcija socijalne države, smanjenje javne potrošnje i smanjenje porezne presije. Međutim, favoriziranjem poduzetničkih sloboda i konkurencije i korištenjem državne intervencije u njihovoj provedbi (uvođenje javno-privatnog partnerstva u područja koja su bila tradicionalno u ingerenciji države, kao što su obrana, sigurnost, socijalna skrb, dijelovi pravosuđa, mirovinski sustav, javna infrastruktura, školstvo, zdravstvo) reducirana su kolektivna prava građana i zaposlenika, dok je utjecaj financijskih institucija na dereguliranom tržištu uz državna jamstva njihove solventnosti doveo do ekonomske krize. Takve javne politike vodile su prema razgradnji funkcija socijalne države i porastu socioekonomske nejednakosti (Taylor-Gooby, 2013; MacLeavy, 2016; Stiglitz, 2015).

2017; Bremer, 2018; Bremer i McDaniel, 2019), koje su dodatno otežale socioekonomske prilike velikih socijalnih skupina i povećale nezadovoljstvo građana.

Ta nemoć socijaldemokracije pospješila je pojavu i rast drugih političkih opcija, posebice zelenih i stranaka nove ljevice,² ali znatno više onih desnih, poglavito populističkih i protoliberalnih, koje to nezadovoljstvo usmjeravaju prema jačanju solidarnosti zasnovanoj na kolektivnim identitetima, nacionalizmu, ksenofobiji te kulturnom i religijskom ekskluzivizmu. Istodobno, prevladavanjem krize politikama štednje i saniranjem posrnuloga financijskog sektora javnim sredstvima neoliberalni model u osnovi je ostao očuvan te i dalje perzistira proizvođači inherentne socioekonomske neravnoteže i socijalnu nejednakost, na što socijaldemokracija i dalje nema odgovor. Štoviše, pasivno ili aktivno se priklanja takvom modelu (Keating i McCrone, 2013; Bauman, 2013; Berman i Snegovaya, 2019). Posljedica su toga recentni izborni neuspjesi, koji su dodatno ubrzali disoluciju socijaldemokratskih stranaka i političku marginalizaciju ljevice.

Izborni neuspjesi i konstantan pad potpore SDP-u, središnjoj hrvatskoj socijaldemokratskoj stranci, upućuju na krizu socijaldemokracije i u Hrvatskoj, bez jasnih naznaka njezina prevladavanja. Dio uzroka te krize SDP nesumnjivo dijeli s ostalim europskim socijaldemokratskim strankama. Međutim, čini se da su glavni uzroci pretežno endogeni i da proizlaze, prije svega, iz političke pozicije i djelovanja stranke te iz njezine programske orijentacije. Ta situacija nužno nameće niz pitanja, prije svega onih o uzrocima krize socijaldemokracije, kao i onih o perspektivama u promijenjenom socijalnom i političkom kontekstu. Pitanje je tako jesu li uzroci izbornih neuspjeha socijaldemokratskih stranaka promjene u socijalnoj strukturi suvremenih postindustrijskih društava obilježene disolucijom radničke klase – ključnog socijalnog supstrata socijaldemokracije, ili u njihovim programima, političkim preferencijama i djelovanju? Također, nije li politička i programska promjena obilježena politikom Trećeg puta (usp. Giddens, 1999) i napuštanja socijalne države – glavnog distinktivnog elementa i instrumenta ostvarenja socijalne pravde – uzrok političke nemoći socijaldemokracije i posljedično gubitka političke potpore? Konačno, vodi li pomak od socioekonomskog i interesnog prema vrijednosnoj i ideološkoj te političkoj desubjektivizaciji socijaldemokracije? Naime, ključna načela i standardi što su desetljećima obilježavali socijaldemokraciju – poput univerzalizma, regulacije tržišta, snažne socijalne države i redistributivnih politika, socijal-

² Pomak socijaldemokracije prema socijalnom liberalizmu jača lijeve populističke stranke (npr. *Syriza* u Grčkoj, *Podemos* u Španjolskoj, *Nepokorena Francuska* u Francuskoj, *Socijalistička stranka* u Nizozemskoj, *Lijevi blok* u Portugalu itd.), koje postaju ozbiljni konkurenti socijaldemokratima. To dovodi i do otpora lijevih tradicionalista i podjela unutar starih socijaldemokratskih stranaka (npr. britanski laburisti od mandata Jeremyja Corbyna na čelu stranke od 2015. do 2020.), što u konačnici pridonosi eroziji socijaldemokratskog identiteta.

ne sigurnosti, solidarnosti, radničkih prava, kolektivnog pregovaranja, proširenja demokratske participacije, multikulturalizma i promicanja manjinskih prava – od kraja osamdesetih do danas sve se više povlače pred ekonomskom globalizacijom, slabljenjem sindikalizma, novim društvenim podjelama između javnog i privatnog sektora, masovnim migracijama te europskim integracijama (Keating i McCrone, 2013). Štoviše, u tom kontekstu socijaldemokratske stranke imale su središnju ulogu u stvaranju projekta europske integracije čiji institucionalni dizajn, a posebno arhitektura monetarnog upravljanja, privilegira tržišta i ekonomsku nejednakost nad socijalnom skrbi (Stiglitz, 2016, str. 32).

2. Cilj istraživanja

U okviru prethodno opisanog općeeuropskog konteksta i krize socijaldemokracije ovaj rad usredotočuje se na socijaldemokraciju u Hrvatskoj, usmjerujući pritom analitički fokus na razinu izborne potražnje. Stoga je cilj ovog članka omogućiti uvid u strukturu i odnose faktora koji su prediktori biračkih preferencija glasača SDP-a, i to analizom biračkih stavova u specifičnoj podskupini anketiranih građana – onih koji se samoidentificiraju kao socijaldemokrati.

Na primjeru SDP-a kao glavne socijaldemokratske stranke i socijaldemokracije kao političke ideologije nastoji se ispitati faktore koji utječu na to da se birači – koji se samoopredjeljuju za određenu političku ideologiju – odlučuju dati svoj glas na izborima stranci koja tu ideologiju i predstavlja sukladno svojem imenu, statutu i programu, odnosno nastupa – u okviru izborne ponude – kao akter koji želi mobilizirati građane koji se poistovjećuju s određenim skupom političkih vrijednosti s jasnim i prepoznatljivim zajedničkim nazivnikom.

Međutim, prije prikaza korištenih podataka i načina njihove obrade valja se kratko osvrnuti na položaj SDP-a u stranačkom sustavu u Hrvatskoj te na dosadašnje glavne uvide istraživanja biračkog ponašanja koji se tiču ove stranke.

3. SDP i njegovi birači

Od prelaska na razmjerni izborni sustav izbornom reformom 1999. godine SDP je na svim parlamentarnim izborima bio među dvije najveće političke stranke (v. *Tablicu 1*) te je dva puta bio premijerova stranka, u mandatima koalicijskih vlada Ivice Račana (2000.-2003.) te Zorana Milanovića (2011.-2015.). U razdoblju od izbora 2000. do izbora 2020. godine u prosjeku je osvajao 29,9 posto mandata u Saboru. Prema bazi podataka *ParlGov* (Döring, Huber i Manow, 2022) – koja podatke o političkim strankama agregira na temelju ekspertnih procjena izbornih programa na bodovnim ljestvicama od 0 do 10 – SDP se na ljestvici lijevo-desno nalazi na 3,25, na ljestvici stupnja regulacije ekonomije na 5,54, a na ljestvici odnosa prema europskim integracijama na 8,77. Drugim riječima, prema općoj ideološkoj poziciji radi

se o tipičnoj socijaldemokratskoj stranci, dok u ekonomskoj politici u programskim stavovima SDP-a u biti blago pretežu tržišni elementi nad etatičkim, kao što je to i kod drugih socijaldemokratskih stranaka u Europi koje su prigrllile Treći put i pomak prema socijalnom liberalizmu. Naposljetku, visoka vrijednost na ljestvici odnosa prema europskim integracijama svjedoči o vrlo afirmativnom stavu prema Europskoj uniji.

Što pak znamo o SDP-ovim biračima na temelju dosadašnjih anketnih istraživanja? Istraživači biračkog ponašanja u Hrvatskoj opetovano su potvrdili primarni značaj “povijesno-identitetske dimenzije” i “ideološko-kulturne dimenzije” (Henjak, Zakošek i Čular, 2013, str. 462) strukturiranja stavova birača i njihovih orijentacija prema pojedinim političkim strankama, dok je ekonomska dimenzija izrazito slabo razvijena, odnosno da, kako pokazuje Dolenc (2012), ekonomski stavovi nisu izravno povezani s opredjeljenjem za političke stranke.³ Povijesno-identitetska dimenzija primarno se očituje kroz odnos prema prošlosti, koji je pak vezan uz obiteljske političke biografije ispitanika, kao što je to prvi pokazao Šiber (1997) analizom utjecaja obiteljske političko-vojne orijentacije u Drugome svjetskom ratu na stranačku preferenciju. Ideološko-kulturna dimenzija se pak ponajbolje može iskazati kroz odnos prema religiji i stav o odlučivanju o prekidu trudnoće (usp. Raos, 2019).

U analizi determinanti odnosa birača prema strankama za izbore 2000., 2003. i 2007. godine Henjak (2011, str. 43) konzistentno pokazuje kako su distanca prema religiji i tradiciji te obiteljsko naslijeđe narodnooslobodilačke borbe (NOB), tj. partizanskog pokreta dobri prediktori glasovanja za SDP. U radu koji se pak bavi determinantama ideološke samoidentifikacije na primjeru izbora 2003. godine Henjak (2005, str. 97), između ostalog, potvrđuje kako je lijeva samoidentifikacija ispitanika također dobar prediktor afirmativnog stava o SDP-u. Valja spomenuti i njegovo istraživanje na temelju ankete provedene uoči parlamentarnih izbora 2007. godine, koje se usredotočilo na ispitivanje ekonomskih determinanti biračkih preferencija. Rezultati te analize ponovno su potvrdili da ispitanici koji preferiraju SDP tendiraju biti manje religiozni te da je veća šansa da dolaze iz partizanskih obitelji. Uz to, značajnim prediktorom pokazala se i viša razina obrazovanja, dok je vjerojatnost da će neobrazovani glasovati za tu stranku bila mala (Henjak, 2007, str. 81). Manja

³ Henjak i Vuksan-Ćusa (2019, str. 55) u svojoj su analizi pokazali tek slabu vezu između stavova o ekonomskim pitanjima i socioekonomskog statusa ispitanika, uz povezanost izloženosti socijalnim i ekonomskim rizicima i preferencija za ekonomski protekcionizam i redistributivne javne politike. Pregled novijih istraživanja društvene klase vidi pak u Cepić i Doolan (2018). Dobar prikaz temeljne strukture društvenih rascjepa na kojima se temelji biračko ponašanje u Hrvatskoj može se pronaći u Milas i Burušić (2004). Za razumijevanje biračkog ponašanja nadopunjeno uvidima iz socijalne psihologije čitatelje se može uputiti na Ferić (2008).

religioznost i afirmativan odnos prema (socijalističkoj) prošlosti (u toj studiji mjeren odnosom prema osobi Josipa Broza Tita) pokazali su se kao pozitivni prediktori glasovanja za SDP (tj. za koaliciju lijevog centra “Hrvatska raste” i “Narodne koalicije” koje je ta stranka predvodila) i na izborima 2015. i 2016., s time da 2016. više obrazovanje više nije bio značajan prediktor opredjeljenja ispitanika za SDP (Henjak, 2018, str. 391). U istraživanju na temelju predizborne ankete 2020. godine Raos (2020, str. 20, 22) ponovno je potvrdio da s religioznošću pada vjerojatnost glasovanja za SDP (tj. za “Restart koaliciju” koju je SDP predvodio na parlamentarnim izborima te godine) kao i to da će SDP-u biti skloniji ispitanici koji se zalažu za slobodno odlučivanje žene o prekidu trudnoće. Jednako tako, ponovno se pokazalo da su veće šanse da će birači iz partizanskih obitelji glasovati za tu stranku, no kao značajan istakao se i faktor dobi, tj. pokazalo se kako je vjerojatnije da će SDP-ovi birači biti stariji, odnosno da sa životnom dobi raste vjerojatnost glasovanja za tu stranku (*ibid.*, str. 21). U studiji koja se fokusirala na razlike biračkoga ponašanja među dobnim skupinama Vuksan-Ćusa i Raos (2021, str. 28) također su pokazali vezu između dobi i preferiranja SDP-a, odnosno pružili su nalaz kako je znatno veća vjerojatnost da će najstarija kohorta (stariji od 60 godina) glasovati za rečenu stranku nego mlađi i srednji naraštaji.

Uzevši u obzir navedeni referentni okvir strukture biračkog ponašanja u Hrvatskoj i onoga što se pokazalo kao stabilni prediktori biračke potpore SDP-u, u ovome će se radu na temelju upravo tih čimbenika pokušati razlučiti prediktore glasovanja za SDP među građanima koji se samoidentificiraju kao socijaldemokrati.

Tablica 1. Izborni uspjeh SDP-a, 2000.-2020.

Saborski mandati	2000.	2003.	2007.	2011.	2015.	2016.	2020.
	29,1	22,4	36,6	40,4	27,8	25,8	27,2

Izvor: Döring, Huber i Manow, 2022.

Napomena: Prikazani su udjeli u ukupnom broju saborskih mandata.

4. Metode i podatci

Za stjecanje uvida u strukturu biračkog tijela koje podupire socijaldemokraciju korišteni su podatci terenskih anketnih istraživanja na višestruko stratificiranom, nacionalno reprezentativnom uzorku iz istraživačke serije *Hrvatske izborne studije*, koje su nastale posljednjih trideset godina na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

Baza podataka korištena u ovome radu predstavlja pročišćenu agregiranu bazu temeljenu na osam anketnih istraživanja provedenih u sklopu *Hrvatskih izbornih studija* u razdoblju od 1999. do 2020. godine. U ovome nizu istraživanja ankete

provedene 1999., 2003., 2007. te 2020. bile su predizbornog karaktera, dok su one provedene 2012., 2016. i 2017. bile poslijeizbornog tipa. Anketa iz 2018. jedina je koja po svojoj vremenskoj točki odudara od niza jer nije provedena unutar šest mjeseci prije održavanja izbora ili unutar šest mjeseci nakon održavanja izbora. No, uzevši u obzir da je kreirana na isti način kao i druge ankete u nizu te da je korištena i u drugim longitudinalnim istraživanjima koja se temelje na *Hrvatskim izbornim studijama* (primjerice, Bovan i Baketa, 2022), uključena je u ovaj članak. Budući da su te ankete u izvornom obliku dostupne u formatu za program SPSS, i ova agregirana baza pripremljena je na taj način, no sama analiza i izrada grafičkih prikaza rađene su u programskom jeziku *R*, odnosno u sučelju *R Studio*. Pri tome su korišteni nadogradni paketi *tidyverse* (Wickham *et al.*, 2019), *sjPlot* (Lüdecke, 2021), *caret* (Kuhn, 2021), *lme4* (Bates, Mächler, Bolker i Walker, 2015), *InformationValue* (Prabhakaran, 2016), *ggpubr* (Kassambara, 2020) te *rstatix* (Kassambara, 2021).

Tablica 2. Ideološka samoidentifikacija birača, 1999.-2020.

Anketa	Demokršćanstvo	Liberalizam	Socijaldemokracija	Ostali
1999.	28,5	23,9	42,1	5,5
2003.	32,4	23,8	31,6	12,2
2007.	24,3	19,6	32,7	23,4
2012.	34,5	15,1	33,6	16,8
2016.	29,6	17,9	23,9	28,6
2017.	34,3	16,3	24,3	25,1
2018.	37,7	20,6	25,0	16,7
2020.	31,6	16,0	28,3	24,1

Izvor: Obrada autora prema *Hrvatskim izbornim studijama*.

Napomena: Podatci su navedeni u postotcima. Rubrika Ostali uključuje i ispitanike koji se nisu odredili ni za jednu političku ideologiju.

Okosnicu konstrukcije ove agregirane baze (ankete 1999.-2020.) čini izlučiva-nje samo onih ispitanika koji su na pitanje o tome koji (politički) svjetonazor naj-više odgovara njihovim vlastitim uvjerenjima odabrali socijaldemokraciju. U pro-matranom razdoblju takva je ideološka samoidentifikacija uvijek bila najčešća ili druga najčešća, uz bok demokršćanstvu. U prosjeku se 30,2 posto svih ispitanika opredjeljivalo za socijaldemokraciju, dok su tri najčešće ideološke orijentacije, de-mokršćanstvo, liberalizam i socijaldemokracija, zajedno uvijek pokrivale više od 70 posto ukupnog broja anketiranih (usp. *Tablicu 2*). Nakon što je kreiran podskup koji sadrži samo socijaldemokratske birače, tj. ispitanike koji su se takvima samo-

identificirali – na temelju anketnog pitanja za koju bi stranku glasovali da se iduće nedjelje održavaju izbori (predizborne ankete), odnosno za koju su glasovali na izborima koji su bili održani neposredno prije provođenja tog anketnog istraživanja (poslijeizborne ankete) – formirana je ovisna, binarna varijabla “SDP” s opcijama “glasuje za SDP” i “ne glasuje za SDP”. Najmanji postotak socijaldemokratskih birača glasovao je za SDP 2003. godine (manje od jedne trećine), a najveći 2011. godine, tj. 61,1 posto anketiranih 2012. godine (v. *Tablicu 3*). U prosjeku je u navedenom razdoblju nešto više od polovice deklariranih socijaldemokrata (50,2 posto) glasovalo za SDP.

Tablica 3. Biračke preferencije socijaldemokratskih birača, 1999.-2020.

Anketa	Ne glasuju za SDP	Glasuju za SDP
1999.	50,9	49,1
2003.	69,1	30,9
2007.	50,5	49,5
2012.	38,9	61,1
2016.	44,0	56,0
2017.	47,4	52,6
2018.	54,5	45,5
2020.	43,0	57,0

Izvor: Obrada autora prema *Hrvatskim izbornim studijama*.

Napomena: Podatci su navedeni u postotcima.

Na tragu prethodno diskutiranih istraživanja i njihovih uvida, kao kontinuirani prediktori u razmatranje su u ovoj analizi uzeti dob te samoidentifikacija na ljestvici (indeksu) lijevo-desno (v. *Tablicu 4*).

Tablica 4. Deskriptivna statistika kontinuiranih prediktora

	N	Min	Maks	M	Medijan	SD
Dob	2 276	18	92	48,71	50,00	16,99
Indeks lijevo-desno	2 276	1	10	4,05	4,00	1,89

Izvor: Obrada autora prema *Hrvatskim izbornim studijama*.

Ljestvica lijevo-desno, kao standardna, često korištena, jednodimenzijska mjera biračkog samopozicioniranja (usp. Čular, 1999) ima raspon od 1 do 10, pri čemu 1 predstavlja krajnje lijevu poziciju, a 10 krajnje desnu poziciju. Budući da je u anketi iz 2012. korištena ljestvica s nešto drugačijim rasponom (0 do 10),⁴ on je u procesu pripreme podataka rekodiran na 1 do 10.⁵ Runje, Petrović i Bovan (2020) u anketi provedenoj na prigodnom, studentskom uzorku nude nijansirani način analiziranja ideoloških orijentacija birača od ljestvice lijevo-desno, no budući da se ovaj rad već bavi specifičnim podskupom birača koji se samoidentificiraju kao socijaldemokrati i s obzirom na ograničenu dostupnost varijabli koje su prisutne u svim točkama mjerenja u razdoblju obuhvaćenom ovim istraživanjem (1999.-2020.), uporabu ovog višestruko iskušano indeksa može se smatrati opravdanom.

Što se tiče kategorijalnih prediktora, izvorno sedam kategorija stupnja obrazovanja (od 1 “nezavršena osnovna škola” do 7 “doktorat”) rekodirano je na tri (“nisko”, “srednje” i “visoko”). Radni status rekodiran je na način da su sve kategorije zaposlenih svedene na opciju “zaposleni”, a nezaposleni i kućanice združeni su u kategoriju “nezaposleni i neaktivni”, tako da su naposljetku dobivene četiri kategorije: “zaposleni”, “umirovljenici”, “nezaposleni i neaktivni” te “učenici i studenti”. Umjesto varijable koja mjeri praktičnu religioznost pitanjem o učestalosti odlazaka na vjerske obrede, izuzev prigoda kao što su vjenčanja, sprovodi i krštenja, kao mjera religioznosti odabrana je varijabla koja kroz pet mogućih opcija mjeri stupanj slaganja s vjerskim naukom. Taj odabir učinjen je zbog prirode dostupnih podataka, tj. činjenice da u anketi uoči izbora 2000. godine nije postavljano pitanje o praktičnoj religioznosti. Mjera religioznosti rekodirana je u tri kategorije, na način da kategoriju “agnostici i ateisti” čine ispitanici koji su dali odgovore 1 (“nisam religiozan i ne vidim smisao u religiji”), 2 (“nisam religiozan, nemam ništa protiv da drugi vjeruju”) i 3 (“kad razmišljam o tome, nisam siguran vjerujem li ili ne vjerujem”), kategoriju “tradicionalni vjernici” ispitanici koji su odabrali odgovor 4 (“vjernik sam, ali ne prihvaćam baš sve što moja crkva uči”), a kategoriju “praktični vjernici” ispitanici koji su dali odgovor 5 (“uvjereni sam vjernik i prihvaćam sve što moja vjera uči”). Pitanje o pobačaju rekodirano je na način da su odgovori svedeni na dvije kategorije: (1) “za slobodno odlučivanje žene” i (0) “protiv slobodnog odlučivanja žene”, pri čemu su u potonjoj kategoriji združeni odgovori koji su izvorno pokrivali kategorije “protiv pobačaja osim iz medicinski opravdanih razloga” te “pobačaj nije prihvatljiv te se ne smije dopustiti ni pod kojim okolnostima”. Pored toga, pitanje o tome na kojoj je strani ispitanikova obitelj pretežito bila u Drugome svjetskom ratu svedeno je na binarnu varijablu, pri čemu 1 dobivaju oni koji su kazali da im

⁴ O relativnim prednostima korištenja ljestvice s rasponom od 1 do 10, odnosno od 0 do 10 vidi raspravu u Zuell i Scholz (2016).

⁵ Opis načina ovakvog rekodiranja ljestvica moguće je pronaći u IBM (2016).

je obitelj “djelovala na strani antifašističkog partizanskog pokreta”, dok svi ostali odgovori dobivaju 0 (v. *Tablicu 5* s prikazom deskriptivne statistike za kategorijalne prediktore kod kojih su pojedine kategorije ukrižane s glasovanjem, odnosno neglasovanjem za SDP te je ispitana vjerojatnost povezanosti).⁶

Tablica 5. Deskriptivna statistika kategorijalnih prediktora

Kategorijalne varijable	Ne glasuju za SDP	Glasuju za SDP	Vjerojatnost povezanosti
Pobačaj			$\chi^2=35,5$; $p=0,000$
Za slobodno odlučivanje žene	47,6	52,4	
Protiv slobodnog odlučivanja žene	65,1	34,9	
NOB			$\chi^2=12,1$; $p=0,000$
Obiteljsko naslijeđe NOB-a	44,7	55,3	
Bez obiteljskog naslijeđa NOB-a	52,7	47,3	
Radni status			$\chi^2=15,2$; $p=0,002$
Zaposleni	51,8	48,2	
Umirovljenici	45,6	54,4	
Nezaposleni i neaktivni	57,7	42,3	
Učenici i studenti	47,3	52,7	
Religioznost			$\chi^2=18,3$; $p=0,000$
Agnostici i ateisti	47,8	52,2	
Tradicionalni vjernici	55,2	44,8	
Praktični vjernici	60,9	39,1	
Obrazovanje			$\chi^2=0,943$; $p=0,62$
Nisko	51,7	48,3	
Srednje	50,8	49,2	
Visoko	48,7	51,3	

Izvor: Obrada autora prema *Hrvatskim izbornim studijama*.

⁶ χ^2 test.

Navedeni prediktori najprije su zasebno testirani putem bivarijatne logističke regresije, a potom su statistički značajni prediktori uvršteni u multivarijatni model. S obzirom na to da se radi o analizi podataka s osam vremenskih točaka, multivarijatna logistička regresija provedena je u okviru generaliziranoga linearnog mješovitog modela (GLMM), pri čemu su navedeni prediktori tretirani kao fiksni efekti, a godine anketiranja kao slučajni efekti. Na temelju tog modela dodatno su razmatrani marginalni efekti za statistički značajne fiksne efekte te interakcija sa slučajnim efektima. U konačnici, prediktivna snaga modela testirana je izradom klasifikacijske matrice.

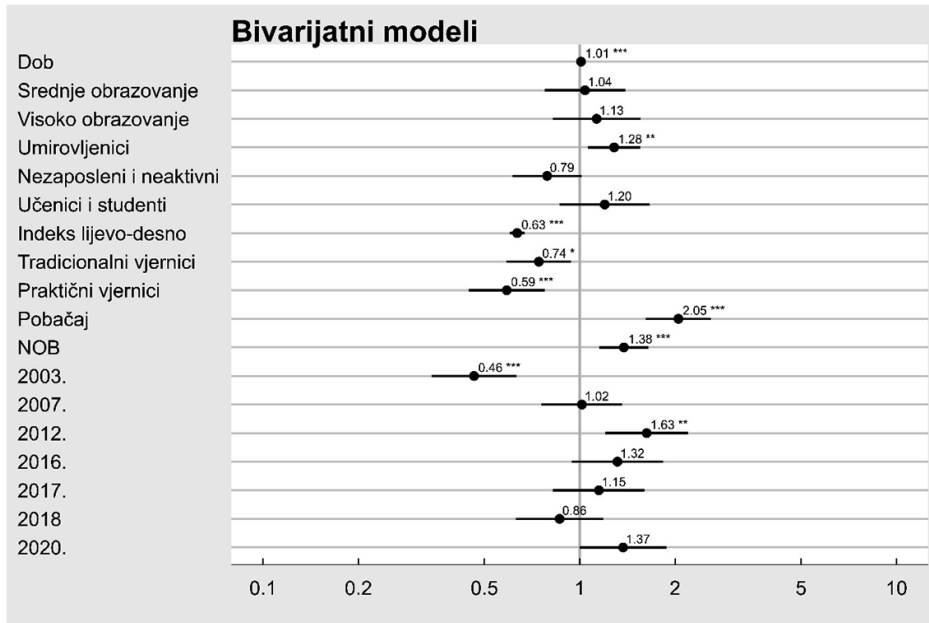
5. Rezultati i rasprava

Kao i kod prethodnih istraživanja (Raos, 2020; Vuksan-Ćusa i Raos, 2021), viša životna dob pokazala se statistički značajnim prediktorom glasovanja za SDP. Sukladno tome, veća je vjerojatnost bila da će ispitanici koji su u mirovini glasovati za tu stranku. Kao i kod općenitog razlikovanja SDP-ovih birača od birača drugih stranaka, i u ovom slučaju – tj. samo unutar podskupa socijaldemokratskih birača – ireligioznost, permissivni stav o prekidu trudnoće te obiteljsko naslijeđe partizanskog pokreta povećavaju vjerojatnost glasovanja za SDP. Samopozicioniranje na lijevi dio skale lijevo-desno također se pokazalo značajnim prediktorom. U ovome prvom, bivarijatnom koraku i godine anketiranja tretirane su kao zasebni prediktori. Tako za 2003. godinu – tj. izbore na kojima SDP predvođen Račanom ne uspijeva ostati na vlasti, već novi premijer postaje HDZ-ov Sanader – vidimo da značajno smanjuju vjerojatnost glasovanja za SDP među socijaldemokratskim biračima. Za 2012. pak, tj. anketu provedenu nakon pobjede “Kukuriku koalicije” na izborima 2011., vidimo da povećava vjerojatnost glasovanja za SDP. Drugim riječima, 2003. dolazi do fragmentacije među socijaldemokratski nastrojenim biračima, dok se 2011. godine oni okupljaju oko SDP-a. Premda se to moglo očekivati na temelju prethodnih istraživanja, stupanj obrazovanja nije se ispostavio statistički značajnim prediktorom.

Budući da su četiri kategorije radnoga statusa u velikoj mjeri povezane i sa životnom dobi (posebice kategorija umirovljenika), u testnoj fazi konstruiranja multivarijatnoga modela provjerena je multikolinearnost prediktora pomoću izračuna faktora varijance inflacije (VIF). Za prediktore dobi i radnoga statusa dobiven je VIF od 2,5. Premda se može činiti da se radi o vrijednosti koju je moguće tolerirati, odlučili smo se za stroži pristup te konstruirali dva multivarijatna modela u koja su uključeni svi prediktori koji su se u prethodnome koraku pokazali značajnima, s time da je u modelu A korišten radni status kao prediktor, a u modelu B dob.

Kod modela A kao značajni prediktori pokazali su se samopozicioniranje na ljestvici lijevo-desno te stav o slobodnom odlučivanju žena o prekidu trudnoće.

Slika 1. Rezultati logističke regresije za pojedinačne prediktore

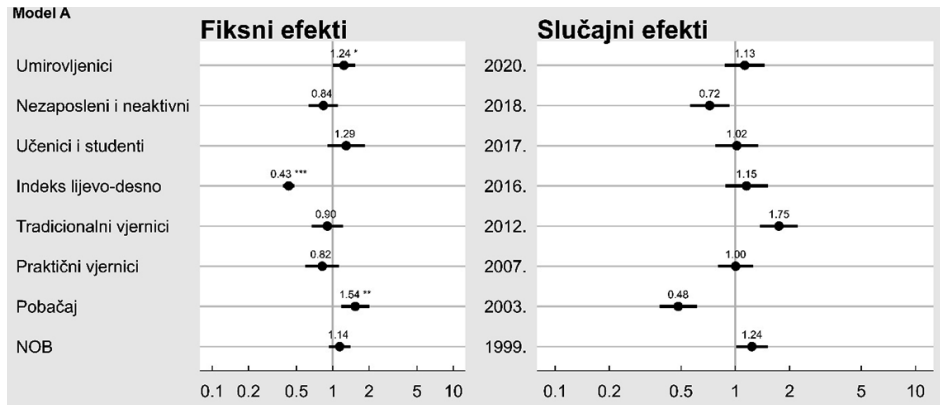

Napomene: Razine značajnosti: 0,05 *; 0,01 **; 0,001 ***. Prikazani su standardizirani koeficijenti. Referentna kategorija za religioznost je “ateisti i agnostici”, za obrazovanje “nisko obrazovanje”, za radni status “zaposleni”, za pobačaj “protiv slobodnog odlučivanja”, za obiteljsko naslijeđe NOB-a “bez obiteljskog naslijeđa NOB-a” te za godinu ankete “1999.”.

Drugim riječima, veća je vjerojatnost bila da će ispitanici koji se nalaze lijevije na indeksu lijevo-desno biti birači SDP-a, kao i oni koji su se opredjeljivali za slobodno odlučivanje o pobačaju. Uzmu li se u obzir i slučajni efekti, vidi se kako je kontekst izbora 2011. godine povećavao vjerojatnost glasovanja za SDP, dok ju je kontekst izbora 2003. smanjivao. Ovi su nalazi na tragu onoga što je već utvrđeno kod jednostavnih bivarijatnih modela. Kod modela B nalazimo istu situaciju, s gotovo identičnim koeficijentima za iste statistički značajne prediktore, a i ponašanje slučajnih efekata je u skladu s onime što smo zapazili u modelu A. Sukladno očekivanju, dob jest pozitivni prediktor glasovanja za SDP, tj. s rastom životne dobi ispitanika možemo očekivati i rast vjerojatnosti glasovanja za stranku.

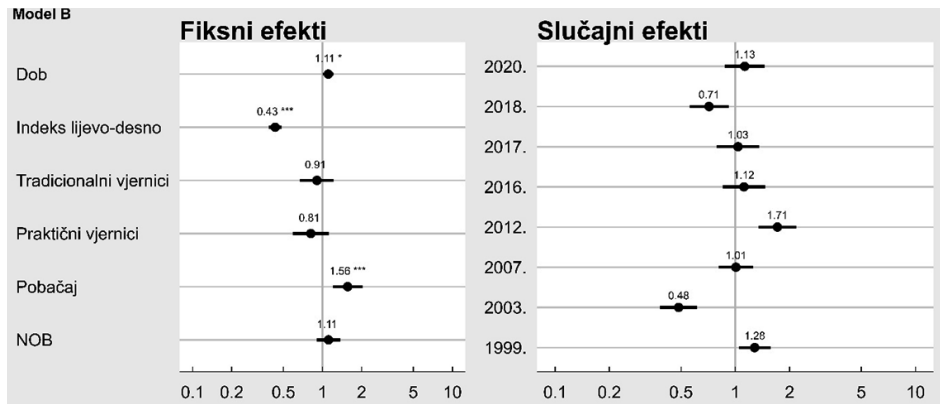
Oba modela su relativno dobro ugođena, te slučajni efekti doprinose prediktivnoj snazi modela, odnosno utječu na razinu Nakagawinog R^2 . Ovdje se radi o novijem izračunu koji pokušava pomiriti jaz između pravog R^2 (za linearne modele) i različitih izračuna pseudo- R^2 (za logističku regresiju) te se može koristiti za izračun

Slika 2. Rezultati generaliziranoga linearnog mješovitog modela A

Napomene: Razine značajnosti: 0,05 *; 0,01 **; 0,001 ***. Prikazani su standardizirani koeficijenti. Referentna kategorija za religioznost je “ateisti i agnostici”, za radni status “zaposleni”, za pobačaj “protiv slobodnog odlučivanja žene” te za obiteljsko naslijeđe NOB-a “bez obiteljskog naslijeđa NOB-a”.

Slika 3. Rezultati generaliziranoga linearnog mješovitog modela B

Napomene: Razine značajnosti: 0,05 *; 0,01 **; 0,001 ***. Prikazani su standardizirani koeficijenti. Referentna kategorija za religioznost je “ateisti i agnostici”, za pobačaj “protiv slobodnog odlučivanja žene” te za obiteljsko naslijeđe NOB-a “bez obiteljskog naslijeđa NOB-a”.

objašnjene varijance kod mješovitih modela. Premda je kondicionalni R^2 za oba modela veći od marginalnog – što upućuje na to da slučajni efekti pojačavaju prediktivnu snagu modela – treba istaknuti kako je unutarklasna korelacija (ICC) izrazito niska (0,04). To pak implicira da se vrijednosti prediktora kod ispitanika vrlo slabo grupiraju po skupinama definiranim slučajnim efektima, tj. godinama anketiranja. Taj nalaz bit će jasniji kada se osvrnemo na marginalne efekte.

Nadalje, treba reći kako je usporedba modela A i modela B pomoću analize varijance (ANOVA) pokazala da ne postoje statistički značajne razlike između modela koji koristi radni status i onoga koji koristi dob kao prediktor glasovanja za SDP među socijaldemokratskim biračima ($F(2; 2753,8) = 4,6972, p = 0,095$). Drugim riječima, oba su jednako dobra (ili loša), te nema nekog dobrog razloga zašto bismo preferirali jedan nauštrb drugoga.

Tablica 6. Sažetak modela A i B

	Model A	Model B
N	2 276	2 276
Marginalni R^2	0,197	0,199
Kondicionalni R^2	0,231	0,233
Nulta log-vjerojatnost	-1 553,450	-1 553,450
Log-vjerojatnost	-1 379,249	-1 376,900
<i>Slučajni efekti</i>		
σ^2	3,29	3,29
τ_{00} anketa	0,15	0,14
ICC	0,04	0,04
N_{anketa}	8	8

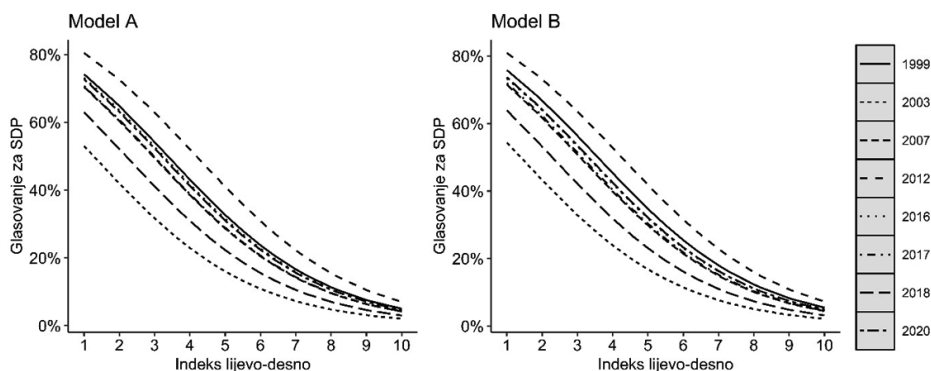
Napomena: Nakagawin R^2 za modele s mješovitim efektima (usp. Nakagawa *et al.*, 2017).

Prikaz marginalnog efekta samopozicioniranja ispitanika na ljestvici lijevo-desno na vjerojatnost glasovanja za stranku na *Slici 4* jasno pokazuje da kod više lijevih pozicija vjerojatnost raste i do 70-80 posto. Zanimljivo je promotriti utjecaj slučajnog efekta (godine anketiranja) na marginalni efekt ideološke samoidentifikacije. Naime, iz grafikona je vidljivo da su krivulje za pojedine godine anketiranja gusto položene, što implicira male razlike u efektu ideološke samoidentifikacije od jedne do druge vremenske točke. Dvije iznimke, odnosno vremenske točke u kojima pozicija na ljestvici lijevo-desno puno manje (2003.), odnosno puno više (2012.) objašnjava vjerojatnost glasovanja za SDP su upravo godine vezane uz već

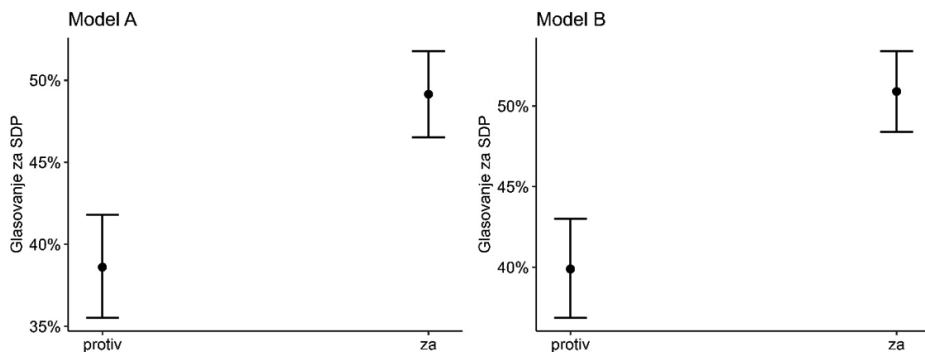
spomenute izbore kada je SDP sišao s vlasti, odnosno kada je na čelu “Kukuriku koalicije” osvojio apsolutnu većinu na izborima. To znači da 2003. godine – kada SDP gubi na izborima – čak i vrlo lijevo orijentirani socijaldemokratski birači iskazuju manju vjerojatnost glasovanja za stranku, dok je ideološka samoidentifikacija na ljestvici lijevo-desno bila izrazito dobar prediktor glasovanja za SDP za izbore 2011., tj. anketu provedenu 2012. godine, kada više od 60% socijaldemokratskih birača odabire tu stranku.

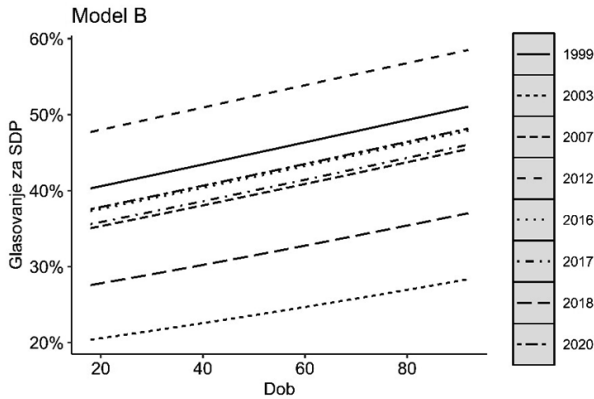
Marginalni efekt za stav o odlučivanju o pobačaju pokazuje kako za socijaldemokratske birače koji su se izjasnili za pravo žene na slobodno odlučivanje o tom pitanju vjerojatnost glasovanja za SDP skače s 35% na 48%, odnosno s 40% na 52%. Kod marginalnoga efekta dobi uočljivo je da s višom dobi ispitanika raste

Slika 4. Marginalni efekti: ljestvica lijevo-desno

Slika 5. Marginalni efekti: stav o pobačaju

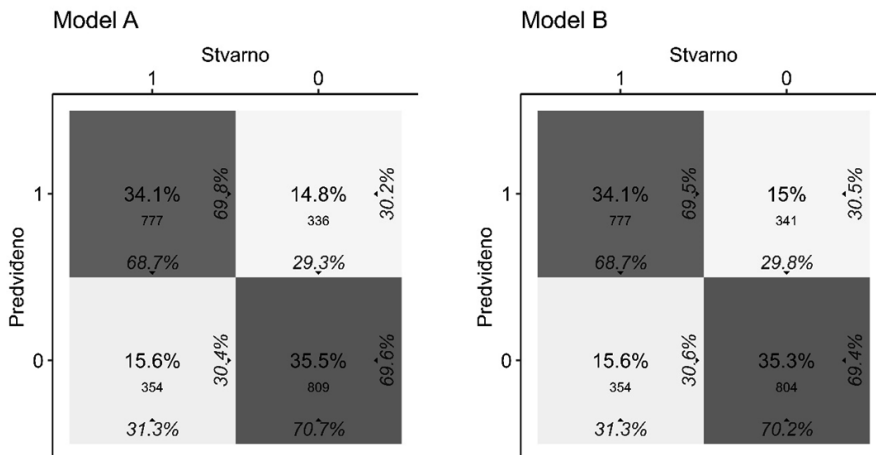

Slika 6. Marginalni efekti: dob

vjerojatnost glasa za SDP te da je raspon, tj. razlika između vremenskih točaka svakako znatno izraženija nego što je to kod samoidentifikacije na ljestvici lijevo-desno (v. *Sliku 6*). Međutim, nakošenost krivulje je za sve godine anketiranja poprilično mala, tj. supstantivni učinak dobi kao prediktora relativno je ograničen. Pritom je ponovno vidljivo da 2003. i 2012. godina predstavljaju krajnje vrijednosti, s time da u 2012. godini razlika u vjerojatnosti glasovanja za SDP između najmlađih i najstarijih ispitanika iznosi 10 posto, a u 2003. tek 6 posto. U 2003. godini, kada stranka gubi izbore, osipanje socijaldemokratskih birača je snažno, tako da ni starija životna dob ni ideološka samoidentifikacija nakošena prema lijevom polu (v. *Sliku 4*) ne povećavaju značajno šanse glasovanja za SDP.

Nakon rasprave o marginalnim efektima valja se kratko osvrnuti i na općenitu pouzdanost predloženih modela, tj. na njihovu sposobnost predviđanja ishoda koji nas ovdje zanima, a to je glasovanje za SDP unutar kontingenta socijaldemokratski samoidentificiranih birača. Ukupna točnost modela A je 69,6%, osjetljivost 68,7%, a specifičnost 70,7%, što daje površinu ispod krivulje (AUC) od 74,5% (95% CI [72,5; 76,5]). Ukupna točnost modela B je 69,5%, osjetljivost 68,7%, a specifičnost 70,2%, što daje površinu ispod krivulje (AUC) od 74,3% (95% CI [72,3; 76,3]). Uzevši u obzir malen broj neovisnih varijabli uključenih u ova dva modela, kao i probabilističku narav političke znanosti naspram determinizma koji resi istraživanja u prirodnim znanostima, takvu prediktivnu snagu modela možemo ocijeniti kao relativno zadovoljavajuću. Također, usporedba klasifikacijskih matrica još jednom podcrtava kako se model A i model B supstantivno ne razlikuju po svojim odlikama. Dakako, buduća istraživanja koja glasovanje tretiraju kao binarni ishod trebala bi ponuditi složeniji skup prediktora te tako možda postići i više razine prediktivne snage modela.

Slika 7. Klasifikacijska matrica modela A i B

6. Zaključak

Razlozi izbornih neuspjeha socijaldemokratskih stranaka su višestruki, a uvidi u strukturu stavova birača mogu pokazati koji od njih su bitni kao prediktori njihova izbornog opredjeljenja. Ovaj rad polazi od općeg konteksta krize biračke potpore socijaldemokraciji i potom se usredotočuje na pitanje socijaldemokracije u Hrvatskoj i SDP-a kao glavne stranke koja predstavlja tu političku ideologiju. Fokus je pritom usmjeren na stranu izborne potražnje, odnosno na birače i njihove stavove, mjerene terenskim anketnim istraživanjima unutar istraživačkog niza *Hrvatske izborne studije*. Iz ukupnog broja ispitanika obuhvaćenih anketama u razdoblju od dva desetljeća kao predmet interesa izlučeni su socijaldemokratski birači, a za ishod koji se želi objasniti odabran je binarni ishod glasanja, odnosno neglasovanja za SDP unutar kontingenta birača od kojih bi se to očekivalo, tj. onih koji se samoidentificiraju kao socijaldemokrati.

Na temelju prethodnih istraživanja biračkoga ponašanja u Hrvatskoj i njihovih uvida kao prediktori su odabrani dob, razina obrazovanja, radni status, stav o prekidu trudnoće, obiteljsko naslijeđe partizanskoga pokreta te religioznost. Kako bi se dodatno razmotrio utjecaj godine anketiranja, konstruiran je generalizirani linearni mješoviti model (GLMM) umjesto uobičajenijega generaliziranog linearnog modela za logističku regresiju (GLM_{logit}). Budući da je za prediktore radnoga statusa i dobi uočena multikolinearnost, razmatrana su dva zasebna modela (model A i model B), svaki s jednim od ta dva prediktora pridodana ostalim prediktorima koji su se pokazali statistički značajnima u inicijalnome testiranju bivarijatnih modela. Između

ta dva modela nije utvrđena statistički značajna razlika, s time da su se u oba kao značajni prediktori pokazali samopozicioniranje na ljestvici lijevo-desno te stav o abortusu, dok se kod modela B značajnom pokazala i dob.

Za ljevijsje birače, s afirmativnim stavom o pravu žene na slobodno odlučivanje o prekidu trudnoće, kao i za starije birače ustanovljena je veća šansa glasovanja za SDP. Premda je za godine anketiranja utvrđena niska unutarklasna korelacija, one ipak doprinose objasnidbenoj snazi modela A i B. Pritom su posebno zanimljivi rezultati za 2003. godinu, kada supstantivni učinak prediktora opada, te za 2012., nakon izbora 2011. godine, kada je taj učinak najizraženiji. Stoga se može reći kako u trenutku izbornog poraza (2003.) ti prediktori slabo objašnjavaju glasovanje, odnosno neglasovanje za SDP, dok se u slučaju izborne pobjede (2011.) samopozicioniranje na ljestvici lijevo-desno, stav o abortusu te dob pokazuju dobrim prediktorima.

Nalazi ovoga istraživanja upućuju na zaključak kako čak i unutar kontingenta ispitanika iz istoga ideološkog tabora biračke preferencije možemo vezati uz iste prediktore koji i inače obilježavaju birače stranke naspram drugih stranaka. Drugim riječima, kao što se SDP-ovi birači naspram drugih birača odlikuju ljevijom vlastitom ideološkom orijentacijom, afirmativnim stavom o pravu žene na odlučivanje o prekidu trudnoće te starijom životnom dobi, tako se razlikuju i od onih koji ne glasuju za SDP i unutar podskupa koji čine socijaldemokratski samoidentificirani birači. Suprotno očekivanjima, ireligioznost i viši obrazovni status, koji također obilježavaju SDP-ove birače naspram ostalih birača, u ovome kontekstu, tj. unutar socijaldemokratski samoidentificiranih građana, ne čine statistički značajnu razliku.

Izloženi istraživački pristup bilo bi korisno primijeniti i u budućim istraživanjima, posebice među demokršćanski samoidentificiranim biračima na primjeru glasovanja za HDZ. Također, bilo bi moguće poduzeti i komparativnu analizu na europskoj razini, i to na temelju međunarodno usporedivih podataka, primjerice onih prikupljenih unutar Europskoga društvenog istraživanja (ESS) i njegovoga jezgrenog modula o politici (anketni valovi od 2002. do 2018. godine).

LITERATURA

- Aidukaitė, J. (2009) "Old welfare state theories and new welfare regimes in Eastern Europe: Challenges and implications", *Communist and Post-Communist Studies*, 42 (1), str. 23-39.
- Bates, D., Mächler, M., Bolker, B. i Walker, S. (2015) "Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4", *Journal of Statistical Software*, 67 (1), str. 1-48.

- Bauman, Z. (2013) "150 Years of German social democracy", *Social Europe Occasional Paper*.
- Berman, S. i Snegovaya, M. (2019) "Populism and the Decline of Social Democracy", *Journal of Democracy*, 30 (3), str. 5-19.
- Bovan, K. i Baketa, N. (2022) "Stabilnost i/ili promjene? Povjerenje u institucije u Hrvatskoj od 1999. do 2020.", *Revija za sociologiju*, 52 (1), str. 31-60.
- Bremer, B. (2018) "The Missing Left? Economic Crisis and the Programmatic Response of Social Democratic Parties in Europe", *Party Politics*, 24 (1), str. 23-38.
- Bremer, B. i McDaniel, S. (2019) "The Ideational Foundations of Social Democratic Austerity in the Context of the Great Recession", *Socio-Economic Review*, 18 (2), str. 439-463.
- Cepić, D. i Doolan, K. (2018) "Prikaz suvremenih socioloških istraživanja društvenih klasa: teme, teorije i metode", *Revija za sociologiju*, 48 (2), str. 239-265.
- Čular, G. (1999) "Koncept lijevog i desnog u empirijskoj političkoj znanosti: značenje, razumijevanje, struktura, sadržaj", *Politička misao*, 36 (1), str. 153-168.
- Delwit, P. (2021) "'This is the final fall'. An electoral history of European Social Democracy (1870-2019)", *CEVIPOL Working Papers*, 1 (1), str. a-58.
- Dolenec, D. (2012) "The Absent Socioeconomic Cleavage in Croatia: a Failure of Representative Democracy?", *Politička misao*, 49 (5), str. 69-88.
- Döring, H., Huber, C. i Manow, P. (2022) Parliaments and governments database (Parl-Gov): Information on parties, elections and cabinets in established democracies. Development version. Dostupno na: <https://www.parl.gov.org/> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- Ferić, I. (2008) "Sustav vrijednosti kao odrednica dominantnih političkih preferencija", *Društvena istraživanja*, 17 (4-5), str. 96-97.
- Friedman, M. (1992) *Kapitalizam i sloboda*. Zagreb: Globus i Školska knjiga.
- Giddens, A. (1999) *Treći put: Obnova socijaldemokracije*. Zagreb: Politička kultura.
- Hayek, F. A. (1978): *The Constitution of Liberty*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (2001): *Put u ropstvo*. Zagreb: KruZak.
- Hayes, G. (2017) "Regimes of Austerity" u Flesher, F. C. i Hayes, G. (ur.) *Resisting Austerity: Collective Action in Europe in the Wake of the Global Financial Crisis*. Abingdon i New York: Routledge, str. 21-35.
- Henjak, A. (2005) "Determinante ideološke samoidentifikacije hrvatskih birača na parlamentarnim izborima 2003. godine", *Politička misao*, 42 (1), str. 85-110.
- Henjak, A. (2007) "Values or interests: Economic Determinants of Voting Behavior in the 2007 Croatian Parliamentary Elections". *Politička misao*, 44 (5), str. 71-90.
- Henjak, A. (2011) "Stranačka identifikacija i granice stranačke mobilizacije u Hrvatskoj nakon 2000. godine", *Političke perspektive*, 1 (1), str. 29-50.

- Henjak, A. (2018) "Nose li parlamentarni izbori 2015. i 2016. godine promjenu političkih rascjepa u Hrvatskoj?", *Društvena istraživanja*, 27 (3), str. 383-406.
- Henjak, A. i Vuksan-Ćusa, B. (2019) "Interesi ili nešto drugo? Ekonomski stavovi i njihova utemeljenost u društvenoj strukturi u Hrvatskoj", *Revija za sociologiju*, 49 (1), str. 37-60.
- Henjak, A., Zakošek, N. i Čular, G. (2013) "Croatia" u Berglund, S., Ekman, J., Deegan-Krause, K. i Knuten, T. (ur.) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*. 3. izd. Cheltenham i Northampton: Edward Elgar, str. 443-480.
- IBM (2016) Transforming different Likert scales to a common scale. Dostupno na: <https://www.ibm.com/support/pages/transforming-different-likert-scales-common-scale> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- Kassambara, A. (2020) ggpubr: 'ggplot2' Based Publication Ready Plots. R package version 0.4.0. Dostupno na: <https://CRAN.R-project.org/package=ggpubr> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- Kassambara, A. (2021) rstatix: Pipe-Friendly Framework for Basic Statistical Tests. R package version 0.7.0. Dostupno na: <https://CRAN.R-project.org/package=rstatix> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- Keating, M. i McCrone, D. (2013) "The Crisis of Social Democracy" u Keating, M. i McCrone, D. (ur.) *The Crisis of Social Democracy in Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press, str. 1-13.
- Kuhn, M. (2021) caret: Classification and Regression Training. R package version 6.0-88. Dostupno na: <https://CRAN.R-project.org/package=caret> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- Lüdtke, D. (2021) sjPlot: Data Visualization for Statistics in Social Science. R package version 2.8.10. Dostupno na: <https://CRAN.R-project.org/package=sjPlot> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- MacLeavy, J. (2016) "Neoliberalism and Welfare" u Springer, S., Birch, K. i MacLeavy, J. (ur.) *The Handbook of Neoliberalism*. Abingdon i New York: Routledge, str. 252-261.
- Milas, G. i Burušić, J. (2004) "Ideološki i sociodemografski profili glasača hrvatskih političkih stranaka: ususret stabilnom političkom grupiranju?", *Društvena istraživanja*, (13) 3 (71), str. 347-362.
- Nakagawa, S., Johnson, P. C. D. i Schielzeth, H. (2017) "The coefficient of determination R² and intra-class correlation coefficient from generalized linear mixed-effects models revisited and expanded", *Journal of the Royal Society: Interface*, 14 (134), <https://doi.org/10.1098/rsif.2017.0213>.
- Pontusson, J. (1995) "Explaining the Decline of European Social Democracy: The Role of Structural Economic Change", *World Politics*, 47 (4), str. 495-533.

- Prabhakaran, S. (2016) InformationValue: Performance Analysis and Companion Functions for Binary Classification Models. R package version 1.2.3. Dostupno na: <https://CRAN.R-project.org/package=InformationValue> (pristupljeno: 3. svibnja 2022.).
- Raos, V. (2019) "Ideology, Partisanship, and Change: Voter Profiles of Main Political Parties in Croatia", *Politička misao*, 56 (3-4), str. 7-28.
- Raos, V. (2020) "Struktura rascjepa i parlamentarni izbori u Hrvatskoj 2020. u doba pandemije", *Analiza Hrvatskog politološkog društva*, 17 (1), str. 7-30.
- Rennwald, L. (2020) *Social Democratic Parties and the Working Class: New Voting Patterns*. Basingstoke i New York: Palgrave Macmillan.
- Rennwald, L. i Pontusson, J. (2021) "Paper Stones Revisited: Class Voting, Unionization and the Electoral Decline of the Mainstream Left", *Perspectives on Politics*, 19 (1), str. 36-54.
- Runje, L., Petrović, V. i Bovan, K. (2020) "Measuring Ideology in the Croatian Context: Testing the Left-Right Scale", *Politička misao*, 57 (4), str. 123-151.
- Stiglitz, J. E. (2015) "Inequality and Economic Growth", *The Political Quarterly*, 86 (1), str. 134-155.
- Stiglitz, J. E. (2016) *The Euro: And Its Threat to the Future of Europe*. London: Allen Lane.
- Šiber, I. (1997) "Izborne orijentacije i ideologijski sukobi tijekom Drugoga svjetskog rata. Značenje političke biografije obitelji", *Politička misao*, 34 (2), str. 104-128.
- Taylor-Gooby, P. (2013) *The Double Crisis of the Welfare State and What We Can Do About It*. London: Palgrave Pivot.
- Vuksan-Ćusa, B. i Raos, V. (2021) "Dijete u vremenu: Dob i biračko ponašanje u Hrvatskoj", *Političke perspektive*, 11 (1), str. 7-38.
- Wickham, H. et al. (2019) "Welcome to the tidyverse", *Journal of Open Source Software*, 43 (4), 1686.
- Zuell, C. i Scholz, E. (2016) "10 points versus 11 points? Effects of Left-right Scale Design in a Cross-national Perspective", *Research and Methods*, 25 (1), str. 3-16.

Višeslav Raos, Pero Maldini

SOCIAL DEMOCRACY IN CROATIA:
IDEOLOGICAL SELF-IDENTIFICATION AND VOTER PREFERENCES

Summary

The article focuses on social democracy in Croatia and on electoral demand in the context of the general crisis and declining political support for social democracy. The paper seeks to contribute to the understanding of the state of social democracy in Croatia, by examining the relationship between voter ideological self-identification and party preferences regarding social democracy and voting for the SDP. The analysis uses data obtained through field surveys from 1999 to 2020, to identify factors that influence social democratic voters to vote for the party that represents this political ideology – the SDP. The paper tests a generalized linear mixed model in which survey years are treated as random effects. Self-identification on the left-right scale, as well as the attitude on abortion are found to be significant factors explaining why some social democrats vote for the SDP and others do not, with SDP voters leaning towards more left-wing positions and being more likely to support a woman's free choice on abortion when compared to other social democratic voters. The random effect of survey years has shown low variability, but the amplification of the impact of the fixed effects is evident for 2003 and 2012, where we can see fragmentation and consolidation, respectively, of social democratic voter support for SDP. The model points to the importance of ideological self-identification for voter orientation even among voters from the same ideological camp.

Keywords: Social Democracy, Voter Behavior, Political Ideology, Left-Right Scale, Croatia

Višeslav Raos, izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. E-mail: viseslav.raos@fpzg.hr

Pero Maldini, redovni profesor, Sveučilište Dubrovnik.
E-mail: pero.maldini@unidu.hr